

УДК 159.92

Юрчинська Г. К.,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної психології
факультету психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: acula@vega.com.ua

Круцюк О. В.,

аспірант кафедри загальної психології
факультету психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: krutsiuk@gmail.com

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВОЛОНТЕРА ТА ЙОГО МОТИВАЦІЇ

У статті представлено теоретичний аналіз поняття «життєстійкості» як інтегральної особистісної характеристики волонтера у зв'язку із мотивацією волонтерської діяльності. У статті описано напрями дослідження волонтерської діяльності. Ці напрями дають відповіді на питання: хто такі волонтери, що їх спонукає допомагати іншим та як волонтери здійснюють свою діяльність, тобто практичний аспект діяльності волонтерів, труднощі і пошук шляхів підвищення її ефективності. Перший напрям досліджень розкриває психологічні особистісні характеристики волонтерів. Життєстійкість виступає в якості інтегральної особистісної характеристики. Другий напрям досліджень присвячений мотивації волонтерської діяльності. Особистісні якості волонтера і його мотивація, що відображені у перших двох описаних вище напрямках досліджень, знаходять свій вияв у системі психологічних детермінант волонтерської діяльності. Розкривається зв'язок між блоком особистісних та потребно-мотиваційних психологічних детермінант волонтерської діяльності.

Охарактеризовано особливості прояву життєстійкості волонтерів у їхній діяльності, зокрема структурних компонентів життєстійкості – залученості, контролю і прийняття ризику, а також простежено зв'язок цієї характеристики із мотивацією волонтерської діяльності.

Представлено результати кореляційного аналізу між життєстійкістю і діагностичними параметрами, що відображають психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. Встановлено, що життєстійкість і її структурні компоненти «залученість», «прийняття ризику» значущо пов'язані із мотиваційною орієнтацією на працю, а компонент «контроль» і «прийняття ризику» мають зворотний значущий зв'язок із мотиваційною орієнтацією на гроші. Ключовими моментами кореляційних плеяд для волонтерів є мотиваційна орієнтація на працю, а для тих, хто не займається волонтерською діяльністю – орієнтація на владу.

Ключові слова: волонтерська діяльність, мотивація, життєстійкість, залученість, контроль, прийняття ризику, альтруїзм.

Постановка проблеми. Події останніх чотирьох років життя нашої держави, коли виникла загроза зміни євроінтеграційного курсу та її суверенітету, сколихнули громадянське суспільство й дали поштовх до створення і розвитку волонтерського руху. У відповідь на потребу у нагальній допомозі тисячі людей по всій країні мобілізувалися і вступили до лав волонтерів. За ці роки волонтери пройшли важкі випробовування – фізичні, моральні, психологічні, де потрібно було виявити відвагу, сміливість, стійкість і непереборну віру в те, що їхні зусилля не даремні. Проте, багатьом не вдалося витримати випробовування, що призвело до плінності волонтерських кадрів, незважаючи на сильну мотивацію, оскільки для волонтера, окрім бажання допомагати, важливо бути психологічно стійкими до труднощів, які неодмінно супроводжують їхню діяльність, і мати певні особистісні якості, ключовою з яких є життєстійкість, тобто здатність особистості перетворювати стресогенні впливи оточуючого середовища на власні можливості.

Таким чином, життєстійкість виступає одним із чинників волонтерської діяльності поряд із мотивацією і емоційно-вольовими якостями особистості. Важливо врахувати міру впливу цих чинників і роль, яку вони виконують. Адже, наприклад, маючи сильну мотивацію, але не маючи необхідних особистісних якостей, навряд чи волонтер зможе тривалий час належно виконувати покладені на нього обов'язки. Тому наш науковий інтерес полягає у розкритті взаємозв'язків між різними чинниками волонтерської діяльності, зокрема, життєстійкістю і мотивацією волонтерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З кожним роком вдосконалюються офіційні документи і зростає кількість досліджень, присвячених проблемі волонтерської діяльності у контексті наук людини-нознавства – педагогіки, соціології, політології, соціальної роботи

і, зокрема, психології. На офіційному рівні прийняті законодавчі акти, які закріплюють правовий статус волонтерської діяльності й унормовують діяльність волонтерських організацій, визначають напрями волонтерської діяльності і порядок надання волонтерської допомоги, зокрема, Закон України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19.04.2011 і Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності» № 556 від 05.08.2015 [14, 15]. Дослідження волонтерської діяльності в системі взаємовідносин держави та суспільства висвітлені в працях В. Л. Голубова (2016), В. О. Шамрая (2015), І. О. Панчук (2015). Волонтерство у соціологічному вимірі представлено у розробках М. В. Певної (2013). Волонтерську діяльність як умову професіоналізації досліджували О. Ф. Зачиняєва (2011), З. П. Бондаренко (2008), О. В. Богданова (2012). Педагогічні умови підготовки студентів до волонтерської діяльності обґрунтовано у праці Н. В. Маковей (2006). Волонтерство в соціальній роботі досліджували О. В. Чуйко (2016), Р. А. Калениченко (2008), А. Г. Горілий (2004), І. М. Козінець (2013). Питання організації роботи у волонтерських організаціях розкриваються у дослідженнях А. Й. Капської (2001). Психологічні дослідження волонтерства і волонтерської діяльності висвітлено у працях Є. П. Ільїна (2013), А. М. Львовчкіної (2013), Л. І. Матвієнко, К. С. Алексеїченко (2016), С. М. Чурбанової (2017) та інших. На сьогоднішній день тривають дослідження ресурсного потенціалу волонтерства й виокремлюються такі чинники та ресурси розвитку волонтерства, як: партнерські стосунки (О. В. Чуйко, Л. Свєцька), соціальні мережі (Л. П. Люта, О. В. Чуйко), рефлексія (А. В. Кунцевська), психологічна готовність (Т. В. Кабиш-Рибалка).

У центрі уваги дослідників закономірно постало питання психологічних особистісних якостей волонтерів. Здійснювався аналіз якостей, які превалюють в особистісному профілі волонтера, з тим, щоб можна було використовувати результати досліджень при відборі потенційних волонтерів для їхньої наступної підготовки та навчання. До прикладу, Т. Л. Лях (2013) вважає, що при відборі майбутніх волонтерів необхідно враховувати: характеристики фізичного та психічного здоров'я; усвідомленість вибору: інтерес до роботи, мотивація у її отриманні та вдосконаленні; альтруїзм; усвідомлення складності майбутньої волонтерської діяльності; готовність до незручностей; адекватне розуміння змісту волонтерської діяльності; ціннісні орієнтації на гуманізм; психологічні якості особистості, риси характеру: емпатійність; наполегливість; цілеспрямованість; самодисципліна; відповідальність; сміливість;

самоконтроль; оптимізм; великодушність; обдарованість; толерантність; інтелектуальність; акуратність; співчутливість; незалежність; раціональність; ввічливість; ініціативність; старанність [9]. Перелік таких якостей можна продовжувати. Однак, серед зазначеного автором та іншими дослідниками переліку якостей волонтерів відсутня життєстійкість як інтегральна особистісна характеристика, хоча розробка проблеми життєстійкості особистості здійснюється рядом науковців, зокрема, у зв'язку із цінностями самоактуалізації (С. Л. Кравчук, 2014), прийняттям рішень у ситуації невизначеності (І. О. Конопак, Н. Ю. Кузьмін, 2015), через призму особистісного потенціалу як базової індивідуальної характеристики, а також у зв'язку життєстійкості із категорією смислу (Д. О. Леонтьєв, 2006). Питання системотвірних умов розвитку життєстійкості піднімається Н. М. Волобуєвим (2012). Життєстійкість як компонент інноваційного потенціалу людини обґрунтовується у праці С. О. Богомаза і Д. Ю. Баланєва (2009). Спробу розглянути життєстійкість у зв'язку із здійсненням волонтерської діяльності здійснено у працях У. П. Косової (2009) і Н. І. Кривоконь (2015).

Однак ще недостатньо розкритою залишається проблема психологічних детермінант волонтерської діяльності, а також виокремлення вузлових індивідуально-психологічних особливостей волонтерів.

Волонтерська діяльність – це готовність добровільно пожертвувати своїм заради блага чужої людини. Через це визначення проявляється психологічна суть діяльності волонтера, особливість його особистості та унікальність людської природи.

Як зазначає дослідниця О. Л. Корнеєва (2015), вивчення проблеми волонтерської діяльності умовно можна розділити на три основні напрями, предмет яких відповідає на три питання: «Хто?», «Чому?» і «Як?» [4].

Дослідження, що відповідають на питання «Хто?», мають на меті розкрити психологічний портрет волонтерів, їхні психологічні особистісні характеристики, соціально-демографічний профіль, особисті якості, що забезпечують ефективність їхньої діяльності.

Аналіз збірного портрету волонтерів свідчить, що волонтерами частіше стають заміжні жінки середнього віку із освітою вище середньої, з вільним графіком і доходом вище середнього рівня [4]. Однак, портрет українського волонтера дещо відрізняється у зв'язку із специфічними умовами виникнення волонтерського руху: український волонтер – це частіше чоловік 30–40 років, має родину і належить до середнього класу [12].

Питання вивчення особистих якостей волонтерів складає другу групу досліджень, що відповідають на питання, хто такий волонтер.

Зокрема, серед таких якостей виокремлюють емпатію, схильність до альтруїзму, емоційність, співчутливість, жагу до діяльності [2, 4]. Але наукової єдності у поглядах і визначеності щодо домінуючої особистісної якості волонтера наразі немає.

Ще однією підгрупою досліджень особистості волонтерів є розкриття їхніх особистісних якостей у контексті ефективності виконання волонтерської діяльності. Такими якостями можуть виступати психолого-педагогічна компетентність, відповідальність, риси, які викликають довіру, гуманістичні цінності, зацікавленість у своїй діяльності, толерантність, комунікабельність [4].

Другим напрямом дослідження волонтерської діяльності є дослідження, що дають відповідь на питання «Чому?»: чому волонтери здійснюють допомогу, що їх спонукає витратити власний час і ресурси заради інших, не очікуючи чогось взамін. Іншими словами, йдеться про мотивацію волонтерської діяльності. Цій проблемі присвячено ряд досліджень. Зокрема, А. Омото і М. Снайдер (2009) розробили теорію альтруїстичної і егоїстичної мотивації волонтерської діяльності. О. В. Панькова, О. Ю. Касперович, О. В. Іщенко (2016) розглядають мотивацію та демотивацію волонтерської діяльності як чинники соціальних ресурсів і пропонують ряд мотивів волонтерської діяльності. В праці І. Юрченко (2009), аналізуючи мотиваційний аспект волонтерської діяльності, обґрунтовується теза про те, що головним ресурсом такої діяльності є люди – волонтери. Е. М. Балашов (2013) до складових структури волонтерської діяльності відносить соціальні та індивідуальні мотиви. Л. І. Матвієнко та К. С. Алексейченко (2016) у своїй праці вказують, що волонтери мають низькі показники егоцентричної мотивації та прагнення до влади, більш схильні цінувати традиції та соціальні контакти і доходять до висновку, що «волонтерська діяльність – це феномен альтруїзму та основа соціальної взаємодії, самовдосконалення особистості, становлення її гуманістичних цінностей» [10, с. 59]. Існує багато психологічних теорій, які намагаються дати відповідь на питання, що спонукає волонтерів до діяльності, однак, незважаючи на велику кількість таких теорій, ще залишаються аспекти цього явища для різночитань. У нашій роботі, присвяченій даній темі, ми проаналізували погляди науковців і провели власне емпіричне дослідження та дійшли певних висновків: волонтерська діяльність полімотивована, зокрема, це допомога іншим, привнесення користі суспільству, отримання певної вигоди для себе; залежно від життєвого етапу мотиви характеризуються специфічною роллю та впливами на перебіг діяльності; альтруїстична мотивація і орієнтація на свободу – це «ядро» мотиваційної сфери волонтера;

домінуючою мотивацією у осіб, які не включені у волонтерську діяльність, є егоїстична [5].

Третій напрям досліджень волонтерської діяльності відповідає на питання «Як?» і висвітлює практичний аспект проблеми. Зокрема, це – пошук та впровадження найбільш доцільних психологічних підходів організації і реалізації волонтерського проекту; розбудова технології стандартизованого відбору волонтерів; розробка програм навчання, підготовки, адаптації до волонтерської діяльності; вивчення чинників плинності волонтерських кадрів; встановлення типових та виняткових складних ситуацій волонтерської діяльності та розробка технологій їх вирішення тощо.

Особистісні якості волонтера і мотивація його діяльності, що відображені у перших двох описаних вище напрямках досліджень, знаходять своє відображення у системі психологічних детермінант волонтерської діяльності. В нашій попередній праці проаналізовано психологічні детермінанти волонтерської діяльності та сформована теоретична модель таких детермінант [20]. Зокрема, до групи внутрішніх психологічних детермінант входять три блоки: особистісні, емоційно-вольові і потребово-мотиваційні.

В даній статті ми розкриваємо зв'язок між блоком особистісних та потребово-мотиваційних психологічних детермінант волонтерської діяльності. Блок особистісних детермінант представлено життестійкістю особистості волонтера, тоді як потребово-мотиваційний – особливостями його мотивації (мотиваційною плеядою).

Умови діяльності волонтерів часто є складними, як психологічно, так і фізично. Тому люди, які зробили свій вибір на користь безкорисливої діяльності, часто не можуть подолати труднощі і вимушені покинути лави волонтерів навіть попри своє бажання приносити користь людям. Таким чином, волонтерська діяльність висуває вимоги до особистості волонтера. Життестійкість є тією особистісною характеристикою, яка слугує своєрідним ресурсом особистості, який дозволяє успішно долати труднощі і який підтримує рушійну силу волонтера, його мотивацію. Життестійкість забезпечує стабільність і ефективність виконання волонтером своєї діяльності.

Поняття «життестійкості» («hardiness») запропонували американські психологи Сьюзен Кобейса і Сальваторе Мадді. Автори визначають його як «міру здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість, не знижуючи успішність діяльності» [16, с. 30]. Життестійкість, на думку авторів цього терміну, це «паттерн структури установок та навичок, що дозволяють перетворити зміни оточуючої дійсності у можливості людини» [21, с. 281].

Життєстійкість особистості – це своєрідна система переконань про себе, про світ і про взаємовідносини з ним. Ю. Р. Хачатурян (2017) зазначає, що властивість життєстійкості може сформуватися у процесі виховання особистості, якщо розвивати самостійність, вчитися володіти власними емоціями, розвивати здатність мобілізуватися у скрутних життєвих обставинах [17].

До проблеми дослідження життєстійкості зверталися також Д. М. Кошаба (1994), Д. О. Леонтьєв (2002), Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна (2009), С. Л. Кравчук (2014), Н. І. Кривоконь (2015). Ми погоджуємося із думкою Т. М. Титаренко (2009), яка вважає, що життєстійкість є морально-психологічною характеристикою особистості, що впливає на спосіб її взаємодії зі світом, і вона має важливу роль не тільки в складних і стресових умовах, а й у повсякденному житті, коли людина приймає рішення, робить вибір, ставить перед собою життєві цілі і завдання [16].

Конструкт життєстійкості має трикомпонентну структуру, розроблену С. Мадді разом з С. Кобейса (2004), і включає в себе три відносно автономні компоненти (або настанови, що визначають взаємодію людини зі світом, за Т. О. Ларіною): залученість (commitment), контроль (control) і прийняття ризику (challenge) [16, 21].

Залученість (або включеність) означає тенденцію бути залученими до виконання діяльності незалежно від дії несприятливих умов, а також впевненість особистості, що те, що відбувається, дає шанс для неї знайти щось для себе значуще і цікаве. У волонтерській діяльності це проявляється, зокрема, через мотивацію. Волонтерам важливо не тільки допомагати тим, хто цього потребує, а своїми діями долучатися до змін на краще у суспільстві, «тримати руку на пульсі», відчувати, що від них залежить не тільки доля окремої людини, а громади, суспільства, країни в цілому.

Контроль як компонент життєстійкості розуміється через переконаність особистості, що її діяльність, затрачені зусилля матимуть вплив на результат, а також віра у власні сили, у те, що людина зможе перебороти ті труднощі та обставини, в яких вона опинилась. Н. І. Кривоконь (2015) вказує, що чимало волонтерів починають свою діяльність, зокрема, щоб подолати відчуття безпорадності, маючи за віддалену ціль – зміни в країні, але реалізують її поступово. Науковець зазначає, що тривалий період волонтерської діяльності сприяє відчуттю контролю над ситуацією, в яку включені волонтери. З кожним разом волонтери все краще орієнтуються в запитах і потребах реципієнтів, враховують обставини, адекватніше співвідносять власні можливості із потребами отримувачів допомоги.

Третій компонент структури життєстійкості – прийняття ризику, або виклик. Він розуміється як переконання людини, що будь-який отриманий нею досвід, не важливо позитивний чи негативний, і знання, отримані в результаті, слугують розвиткові особистості. Таким чином, особистість активно освоює світ, приймає неминучі зміни, при цьому не маючи гарантій свого успіху, приймає виклики і ризики та розглядає їх як можливість отримати необхідні знання для розбудови свого життя у майбутньому. Волонтерська діяльність для людини – унікальний досвід, який вносить зміни у життя людини, занурює її в незвичні життєві обставини, сприяє розширенню кола спілкування, світогляду, можливостей для саморозвитку. Так, одним із мотивів участі у волонтерській діяльності є отримання нового досвіду. Часто волонтери діють в умовах підвищеної небезпеки, де йдуть на ризики втрати не тільки здоров'я, а навіть і життя.

Таким чином, ми охарактеризували життєстійкість особистості волонтерів, а також простежили зв'язок цієї якості із мотивацією волонтерської діяльності.

Мета статті – з'ясувати особливості зв'язку життєстійкості як інтегральної особистісної характеристики волонтера і його мотивацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. У своєму дослідженні ми взяли за основу **припущення**, що волонтери порівняно із тими, хто не займається волонтерською діяльністю, мають вищий показник життєстійкості; життєстійкість і її структурні компоненти мають значущий зв'язок із альтруїстичною мотивацією.

Було проведено емпіричне дослідження з використанням вибірки, що була у наявності: 35 волонтерів, що входять до волонтерських організацій (напрями волонтерської діяльності наступні: надання соціальних послуг, зокрема, допомоги українській армії та пораненим, внутрішньо переміщеним особам, допомога соціально незахищеним групам населення, реабілітація громадян з обмеженими можливостями), а також 35 респондентів, які не займаються волонтерською діяльністю і не входять до волонтерських організацій. Територіальна характеристика вибірки: місце проживання – місто Київ, Київська, Рівненська, Дніпропетровська області. Демографічні параметри досліджуваних груп: стать – 48 жінок і 22 чоловіки; віковий діапазон – 18–55 років.

Мета дослідження зумовила наступний вибір методів (за класифікацією Б. Г. Ананьєва): організаційний етап – порівняльний аналіз досліджуваних груп залежно від чинника участі у волонтерській діяльності; етап збору емпіричних даних – використані наступні психодіагностичні методики: 1) тест життєстійкості С. Мадді (адаптація Є. М. Осіна, О. І. Рассказової); 2) «Діагностика соціально-психологічних установок

особистості в мотиваційно-потребовій сфері» О. Ф. Потьомкіної – для дослідження вираженості компонентів мотиваційної орієнтації волонтерів і тих, хто не залучений до волонтерської діяльності, а саме рівні прояву полярних шкал «процес – результат», «альтруїзм – егоїзм», «свобода – влада», «праця – гроші» [13]. Етап обробки емпіричних даних – кількісний і якісний аналіз. Статистична обробка даних проводилась за допомогою комп'ютеризованої статистичної програми SPSS v. 17. Кількісний аналіз здійснювався із застосуванням наступних статистичних критеріїв: описові статистики (середнє, мінімальні і максимальні значення, показник стандартного відхилення), t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок для встановлення відмінностей між досліджуваними групами, а також коефіцієнт кореляції Спірмена для встановлення ключових взаємозв'язків між діагностичними показниками.

Застосування описових статистик дало змогу визначити інтегральний показник життєстійкості для волонтерів і неволонтерів, а також вираженість компонентів життєстійкості. Так, група волонтерів має середній показник (46 при нормі від 40 до 61) вираженості інтегральної характеристики життєстійкості. Варіативність показника у межах норми ($S=12$), що свідчить про нормальний розподіл даних. Всі три компоненти життєстійкості – залученість, контроль і прийняття ризику також мають середню вираженість (21, 15, 11 відповідно).

Група тих, хто не займається волонтерською діяльністю, продемонструвала наступні результати: інтегральний показник життєстійкості має низьке значення (39, тобто вища межа порогу низьких показників). Залученість і контроль також мають низьку вираженість (17 і 12 відповідно), показники прийняття ризику у межах нижньої межі норми (9). Стандартне відхилення у межах норми ($S=12$), що вказує на нормальний розподіл даних.

Результати t-критерію Стьюдента вказують на те, що групи волонтерів і неволонтерів мають статистично значущі відмінності інтегрального показника життєстійкості, залученості і контролю. Таким чином, можна стверджувати, що волонтери, на відміну від тих, хто не включений у волонтерську діяльність, мають більший ресурс стійкості перед складними ситуаціями, здатності зберігати внутрішню збалансованість і не знижувати при цьому ефективність своєї діяльності. У волонтерів більш виражене прагнення бути залученими у діяльність, незалежно від можливих несприятливих обставин, вони сприймають те, що з ними відбувається, як можливість отримати корисний досвід, вони прагнуть бути частиною суспільних перетворень і активними їх рушіями. Волонтери більш впевнені, що прикладені ними зусилля обов'язково

принесуть бажаний результат, у них більш виражене відчуття контролю над ситуацією. Також волонтери з більшою готовністю приймають ризики, що стоять перед ними, і розглядають свою участь у волонтерській діяльності, отриманий досвід – негативний чи позитивний – як можливість для саморозвитку.

Проаналізуємо результати кореляційного аналізу між діагностичними параметрами у групі волонтерів.

Відповідно до коефіцієнту кореляції Спірмена, встановлено прямий значущий зв'язок між життєстійкістю волонтера і мотиваційною орієнтацією на працю ($r=0,433$, $p<0,05$).

Це вказує на те, що волонтери попри труднощі, які часто трапляються їм на шляху, здатні долати цей опір, адже для них праця є цінністю, їм важливо, щоб вони робили щось корисне, у праці вони знаходять задоволення. Волонтерам важливо відчувати, що вони не просто зайняті, а саме працюють, що їхня праця важлива для оточуючих, і вони готові віддавати власний час і ресурси заради тих, хто потребує цієї допомоги. Усвідомлення важливості своєї діяльності додає наснаги, впевненості в результаті і допомагає вистояти в несприятливих обставинах.

Першим структурним компонентом життєстійкості є залученість (commitment). Відповідно до значень коефіцієнта кореляції Спірмена, виявлено позитивний значущий зв'язок між залученістю і мотиваційною орієнтацією на працю ($r=0,412$, $p<0,05$).

Через включеність волонтерів у просоціальну діяльність, вони відчують, що долучаються до змін у напрямку покращення життя своєї громади зокрема і суспільства в цілому. Волонтери розглядають досвід, який вони отримують, як важливий для їхнього розвитку, який збагачує їх внутрішньо. Волонтер впевнений, що він може знайти у своїй діяльності і те, що вона принесе разом із собою в його життя – щось значуще і цікаве.

Виявлено зворотний значущий зв'язок між мотиваційною орієнтацією на гроші і другим структурним компонентом життєстійкості, умовно позначеним як контроль (control) ($r=-0,33$, $p<0,05$).

Волонтерів їхня діяльність приваблює своєю цікавістю, а не отриманням матеріальної вигоди (на противагу працівникам державного і приватного секторів, у яких однією з провідних є монетарна мотивація здійснення професійної діяльності). Часто люди долучаються до лав волонтерів, бо так вони можуть подолати відчуття безпорадності, відчути власну значущість, впевненість, що їхні зусилля не даремні.

Встановлено прямий статистично значущий зв'язок між мотиваційною орієнтацією на працю і третім компонентом життєстійкості – прийняттям ризику (challenge) ($r=0,412$, $p<0,05$).

У визначенні волонтерської діяльності є аспект безкорисливості. Мотиваційна спрямованість на працю проявляється, окрім іншого, через зануреність в роботу настільки, що цінність матеріальної вигоди нівелюється. Волонтери якраз отримують дещо важливіше для них – досвід і задоволення від діяльності. Вони приймають можливість того, що досвід може бути не обов'язково успішним, проте однозначно корисним для розбудови власного життя у майбутньому.

Встановлено зворотний зв'язок між мотиваційною орієнтацією на гроші і прийняттям ризику ($r=-0,328$, $p<0,05$). Це може свідчити про те, що для волонтерів ідея отримання матеріальної вигоди за зроблену роботу не пов'язана зі спрямованістю на активне освоєння світу і прийняття потенційних викликів. Тобто можемо припустити існування близькості ідей «отримувати винагороду за роботу – стабільність і передбачуваність». Волонтерська діяльність є вираженням прямо протилежної ідеї.

Аналіз кореляційної плеяди для групи волонтерів вказує на те, що мотиваційна орієнтація на працю – ключовий момент кореляцій, на якому замикається найбільша кількість взаємозв'язків.

Застосувавши кореляційний аналіз до даних вибірки тих, хто не займається волонтерською діяльністю, були отримані наступні результати.

Встановлено прямий значущий зв'язок між інтегральним показником життєстійкості і мотиваційною орієнтацією на свободу ($r=0,54$, $p<0,05$), а також із мотиваційною орієнтацією на гроші ($r=0,695$, $p<0,01$). Особистість, долаючи стрес і розв'язуючи життєві задачі, відстоює таким чином власну незалежність, свободу, які є для неї цінностями. Незалежність і свобода часто пов'язується з наявністю у людини матеріальних ресурсів.

Виявлено сильний прямий зв'язок між компонентом життєстійкості «залученість» і мотиваційною орієнтацією на свободу ($r=0,585$, $p<0,05$), і на владу ($r=0,716$, $p<0,01$).

Надання переваги цінностям свободи і відстоювання власної незалежності пов'язане із залученістю в процес активної взаємодії зі світом, вирішення задач, перетворення життєвих складних ситуацій в особистісний ресурс. Особистість, яка має активну життєву позицію, впевнена у собі і в своїх силах вистояти перед будь-якими труднощами.

Виявлено позитивний значущий зв'язок між компонентом «контроль» (control) і діагностичним параметром «орієнтація на владу» ($r=0,622$, $p<0,05$).

Перевага цінності особистості відчувати вплив – на інших людей чи суспільство в цілому, пов'язане із мотивацією знаходження способів впливу на результати дії несприятливих чинників. Така особистість впевнена, що затрачені нею зусилля не даремні, що вона сама є ковалем свого щастя.

Встановлено наявність сильного прямого зв'язку між компонентом життєстійкості «прийняття ризику» (challenge) і мотиваційною орієнтацією на владу ($r=0,609$, $p<0,05$).

Переважання у людини бажання мати вплив на інших чи на суспільство пов'язане зі сприйманням людиною того, що з нею відбувається, як особисті виклики і випробування. Така особистість розглядає отриманий нею різноманітний досвід як чинник, що урізноманітнює її життя, сприяє розвитку, а прагнення до стабільності, комфортних умов – як таких, що роблять життя неясним. Для такої особистості важливо відчувати, що її зусилля принесуть бажані результати, що вона зможе впоратися з усіма життєвими ситуаціями.

Аналіз кореляційної матриці засвідчив, що ключовою кореляцією для групи тих, хто не займається волонтерською діяльністю, є мотиваційна орієнтація на владу. Саме на ній замикається найбільше зв'язків у досліджуваній групі.

Таким чином, припущення, яким ми керувалися у нашому дослідженні, підтвердилося. Ми зробили висновки про те, що особистість, яка займається волонтерською діяльністю, має вищі показники життєстійкості, аніж ті, хто не залучений до волонтерства; вищі показники стійкості до несприятливих умов життя. Така особистість більше мотивована до активного включення у життєві ситуації для пошуку найбільш оптимального рішення, вона впевнена у собі, у своїх силах, у тому, що вона може вплинути на результат, не пасуватиме перед труднощами, а сприймає їх як виклик особисто собі і як джерело цінного досвіду.

Висновки. 1. Життєстійкість особистості виступає значущою інтегральною особистісною характеристикою, завдяки якій людина є більш витривалою перед обличчям життєвих незгод і викликів. Ця особистісна характеристика передбачає здатність перетворювати зміни оточуючої дійсності у можливість людини.

2. Мотиваційна орієнтація волонтерів на працю, що передбачає сприймання волонтером праці як цінності, усвідомлення важливості бути залученими до суспільно корисної і схвалюваної діяльності, значущо пов'язана із:

1) життєстійкістю особистості волонтера, від якої залежить успішність перетворення стресогенних чинників на внутрішній ресурс;

2) структурним компонентом життєстійкості – замученістю, що передбачає сприйняття себе значущою особистістю і бажанням бути активно залученими у розв'язок життєвих задач;

3) прийняттям ризику, що розуміється як сприймання особистістю життєвих труднощів як особистих викликів і прийняттям життєвого досвіду як цінної можливості для саморозвитку.

3. Ключовими моментами кореляційних плеяд для волонтерів є мотиваційна орієнтація на працю, а для тих, хто не займається волонтерською діяльністю – орієнтація на владу.

4. Відсутність надання переваги мотиваційній орієнтації на гроші, яка розуміється як прагнення до покращення свого матеріального добробуту і сприймання як більш важливого при виборі діяльності матеріальної винагороди, аніж цікавості, значуще пов'язана із компонентами життєстійкості – прийняття ризику і контроль, які спонукають особистість активно протидіяти впливу стресогенних чинників.

Отримані результати дослідження спонукають нас до подальшого вивчення взаємозв'язків між компонентами системи психологічних детермінант волонтерської діяльності і розкриття їхньої ролі у зв'язку із ефективністю волонтерської діяльності.

Список використаних джерел

1. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента / Р. Готтсданкер. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 464 с.
2. Ильин Е. П. Психология помощи. Альтруизм, эгоизм, эмпатия / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2013. – 304 с.
3. Кабиш-Рибалка Т. В. Модель психологічної готовності особистості з комплексним поєднанням емоційних властивостей та обдарованості / Т. В. Кабиш-Рибалка // Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 вересня 2015 р., м. Київ). – К. – 2015. – С. 55–58.
4. Корнеева Е. Л. Основные направления исследования волонтерской деятельности [Электронный ресурс] / Е. Л. Корнеева // Психологическая наука и образование psyedu.ru. – 2015. – Том 7. – № 1. – URL: <http://psyedu.ru/journal/2015/p1/Korneeva/phtml>.
5. Круцюк О. В. Особливості мотивів волонтерської діяльності / О. В. Круцюк // Український психологічний журнал. – 2017. – № 4 (6). – С. 65–78.
6. Кунцевська А. В. Рефлексивне забезпечення волонтерської діяльності / А. В. Кунцевська // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2015. – № 4 (29). – С. 103–109.
7. Люта Л. П. Соціальні мережі як ресурс розвитку волонтерського руху / Л. П. Люта // Соціальна робота в контексті соціокультурних змін: матеріали

І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (15–16 квітня 2016 року, Київ). – 2016. – С. 112–116.

8. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності / Т. Л. Лях // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22 (8). – С. 84–91.

9. Лях Т. Л. Планування залучення волонтерів як важливий компонент волонтерської програми / Т. Л. Лях // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – 2013. – № 23 (282). – Ч. I. – С. 206–213.

10. Матвієнко Л. І. Особистість волонтера у психологічному вимірі: ціннісно-мотиваційний аспект (надання соціальних послуг вразливим верствам населення) / Л. І. Матвієнко, К. С. Алексейченко // Соціологія і психологія праці та зайнятості. Ринок праці та зайнятість населення. – 2016. – № 1. – С. 55–59.

11. Народні помічники: портрет українського волонтера [Електронний ресурс] // Веб-портал «Слово і Діло». – 2016. – URL: <http://www.slovoidilo.ua/2016/01/04/infografika/suspilstvo/narodni-pomichnyky-portret-ukrayinsko-ho-volontera>.

12. Панькова О. В. Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка / О. В. Панькова, О. Ю. Касперович, О. В. Іщенко // Український соціум. – 2016. – № 1 (56). – С. 65–74.

13. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие / [Ред. и сост. Райгородский Д. Я.]. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. – 672 с.

14. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

15. Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України № 556 від 05.08.2015. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248396744>

16. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: навч. посіб. / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна. – К.: Марич, 2009. – 76 с.

17. Хачатурян Ю. Р. Теоретичний аналіз проблеми соціальної адаптації дітей вимушених мігрантів / Ю. Р. Хачатурян // Український психологічний журнал. – 2017. – № 1 (3). – С. 177–191.

18. Чуйко О. Партнерські стосунки як чинник розвитку корпоративного волонтерства / О. Чуйко, Л. Свєцька // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія. – 2016. – № 1 (4). – С. 113–116.

19. Юрченко І. Мотиваційні аспекти волонтерської діяльності / І. Юрченко [Електронний ресурс]. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28844/31Yurchenko.pdf?sequence=1>.

20. Юрчинська Г. К. Волонтерська діяльність: суть і психологічні детермінанти / Г. К. Юрчинська, О. В. Круцюк // Український психологічний журнал. – 2017. – № 2 (4). – С. 188–204.

21. Maddi S. Hardiness: an Operationalization of Existential Courage / S. Maddi // Journal of Humanistic Psychology. – 2004. – Vol. 44. – № 3. – P. 279–298.

References transliterated

1. Gottsdanker R. Osnovy psikhologicheskogo eksperimenta / R. Gottsdanker. – M.: Izd-vo MGU, 1982. – 464 s.
2. Ilin E. P. Psikhologija pomoshchi. Altruizm, egoizm, empatiia / E. P. Ilin. – SPb.: Piter, 2013. – 304 s.
3. Kabysh-Rybalka T. V. Model' psihologichnoi' gotovnosti osobystosti z kompleksnym pojednannjam emocijnyh vlastyvostej ta obdarovanosti / T. V. Kabysh-Rybalka // Tendencii' rozvytku psihologii' v Ukraïni: istorija ta suchasnist': tezy Vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii' (25 veresnja 2015 r., m. Kyi'v). – K. – 2015. – S. 55–58.
4. Korneeva E. L. Osnovnye napravlenija issledovanija volonterskoj dejatel'nosti [Elektronnyj resurs] / E. L. Korneeva // Psihologicheskaja nauka i obrazovanie psyedu.ru. – 2015. – Tom 7. – № 1. – URL: <http://psyedu.ru/journal/2015/n1/Korneeva/phtml>
5. Krucjuk O. V. Osoblyvosti motyviv volonters'koi' dij'al'nosti / O. V. Krucjuk // Ukraïns'kyj psihologichnyj zhurnal. – 2017. – № 4 (6). – S. 65–78.
6. Kuncyevs'ka A. V. Refleksyvne zabezpechennja volonters'koi' dij'al'nosti / A. V. Kuncyevs'ka // Aktual'ni problemy sociologii', psihologii', pedagogiky. – 2015. – № 4 (29). – S. 103–109.
7. Ljuta L. P. Social'ni merezhi jak resurs rozvytku volonters'kogo ruhu / L. P. Ljuta // Social'na robota v konteksti sociokul'turnyh zmin: materialy I Vseukrai'ns'koi' naukovopraktychnoi' konferencii' z mizhnarodnoju uchastju (15–16 kvitnja 2016 roku, Kyi'v). – 2016. – S. 112–116.
8. Ljah T. L. Motyvacija do volonters'koi' dij'al'nosti / T. L. Ljah // Visnyk Lugans'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky. – 2012. – № 22 (8). – S. 84–91.
9. Ljah T. L. Planuvannja zaluchennja volonteriv jak vazhlyvyj komponent volonters'koi' programy / T. L. Ljah // Visnyk Lugans'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serija «Pedagogichni nauky». – 2013. – № 23 (282). – Ch. I. – S. 206–213.
10. Matvijenko L. I. Osobystist' volontera u psihologichnomu vymiri: cinnisnomotyvacijnyj aspekt (nadannja social'nyh poslug vrazlyvym verstvam naselennja) / L. I. Matvijenko, K. S. Aleksejchenko // Sociologija i psihologija praci ta zajnjatosti. Rynok praci ta zajnjatist' naselennja. – 2016. – № 1. – S. 55–59.
11. Narodni pomichnyky: portret ukrai'ns'kogo volontera [Elektronnyj resurs] // Veb-portal «Slovo i Dilo». – 2016. – URL: <http://www.slovoidilo.ua/2016/01/04/infografika/suspilstvo/narodni-pomichnyky-portret-ukrayinskoho-volontera>
12. Pan'kova O. V. Resursnyj potencial volonters'kogo ruhu ukrai'ns'kogo suspil'stva: doslidnyč'ka rozvidka / O. V. Pan'kova, O. Ju. Kasperovych, O. V. Ishhenko // Ukraïns'kyj socium. – 2016. – № 1 (56). – S. 65–74.
13. Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy: uchebnoe posobie / [Red. i sost. Rajgorodskij D. Ja.]. – Samara: Izdatel'skij Dom «BAHRAH-M», 2001. – 672 s.
14. Pro volonters'ku dij'al'nist': Zakon Ukraïny vid 19 kvitnja 2011 roku № 3236-VI [Elektronnyj resurs]. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

15. Pro zatverdzhennja Porjadku nadannja volonters'koi' dopomogy za okremymy napriamamy volonters'koi' dijal'nosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 556 vid 05.08.2015. – [Elektronnyj resurs]. – URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248396744>

16. Tytarenko T. M. Zhyttjestijkist' osobystosti: social'na neobhidnist' ta bezpeka: navch. posib. / T. M. Tytarenko, T. O. Larina. – K.: Marych, 2009. – 76 s.

17. Hachaturjan Ju. R. Teoretychnyj analiz problemy social'noi' adaptacii' ditej vymushenyh migrantiv / Ju. R. Hachaturjan // Ukrain's'kyj psykholoichnyj zhurnal. – 2017. – № 1 (3). – S. 177–191.

18. Chujko O. Partners'ki stosunky jak chynnyk rozvytku korporatyvnogo volonterstva / O. Chujko, L. Svec'ka // Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serija: Psykholoija. – 2016. – № 1 (4). – S. 113–116.

19. Jurchenko I. Motyvacijni aspekty volonters'koi' dijal'nosti / I. Jurchenko [Elektronnyj resurs]. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28844/31Jurchenko.pdf?sequence=1>.

20. Jurchyns'ka G. K. Volonters'ka dijal'nist': sut' i psykholoichni determinanty / G. K. Jurchyns'ka, O. V. Krucjuk // Ukrain's'kyj psykholoichnyj zhurnal. – 2017. – № 2 (4). – S. 188–204.

Abstract

Yurchynska H. K.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),

Associate Professor,

Head of General Psychology Department,

Faculty of Psychology,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

E-mail: acula@vega.com.ua

Krutsiuk O. V.,

Post-graduate student,

General Psychology Department,

Faculty of Psychology,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

E-mail: krutsiuk@gmail.com

INTERCONNECTION BETWEEN HARDINESS OF A VOLUNTEER PERSONALITY AND ITS MOTIVATION

The paper presents the theoretical analysis of the concept of hardiness as integral personal characteristics of the volunteer in connection with motivation of volunteer activity. The article describes the directions of volunteer activity research. Each of them answers on three questions – who are

volunteers, why do they help others and how do volunteers work – about the practical aspects of volunteer activity, barriers and the way of increasing the effectiveness of volunteer activity. The first direction of volunteer activity research is about the personal psychological traits and characteristics of volunteers. The integral one of the main of them is the hardiness. The second direction of volunteer activity research is about motivation of volunteer activity. Personal traits and motivation of volunteers are reflected in the system of psychological determinants of volunteer activity namely in internal determinants. This article attempts to investigate the correlation between personal determinants and needful-motivational.

The substantive aspects and features of the manifestation of volunteer activity in accordance with such structural components of hardiness as commitment, control and challenge and in accordance with motivation of volunteer activity are described. The article includes the results of the correlation analysis between the hardiness and the diagnostic parameters reflecting the psychological characteristics of the motivation of volunteer. We found a direct significant correlation between hardiness, its structural components of «commitment», «challenge» with motivational orientation towards work. In addition, we established the inverse significant correlation between «control», «challenge» and motivational orientation towards money. Motivational orientation towards work is a key moment for correlations for a volunteer sample, and for non-volunteers, there is a motivational orientation toward power.

Key words: *volunteer activity, motivation, hardiness, commitment, control and challenge, altruism.*

Отримано – 5 червня 2018

Рецензовано – 11 червня 2018

Прийнято – 13 червня 2018

Received – June 5, 2018

Revision – June 11, 2018

Accepted – June 13, 2018